

Christopher Andrew pokazuje kako je i Gadafi "prešao dug put" u percepcijama Velike Britanije. Prvo je percipiran kao pretenciozni egocentrični diktator povezan s međunarodnim terorizmom. Međutim, nakon tragedije Lockerbie Gadafi malo-pomalo počinje ponovno graditi veze sa Zapadom. Nakon 2003. i potpunog odustajanja od svog nuklearnog programa Gadafi je rehabilitiran te postaje važan saveznik u borbi protiv Al Kaide Magreba. No reakcijom na "arapsko proljeće" uspio je na sebe navući gnjev Zapada i vojnu intervenciju NATO-a.

U posljednjem poglavlju Scott Lucas pokazuje kakvu je "enigmu" Ahmedinežad predstavljao za Bijelu kuću. Zbog njegova odbijanja da prizna Holokaust i sponzoriranja terorizma Washington ga je percipirao kao potencijalnog Hitlera. Za vrijeme Busha mlađeg postojala je ozbiljna opasnost od invazije na Iran. Ahmedinežad je zapravo bio "realističan političar", a unatoč javnom diskursu bio je voljan pregovarati s neprijateljima. Međutim, Amerikanci ga nisu tako percipirali. Najveći problem za SAD ipak je bilo to što im nije bilo potpuno jasno tko donosi odluke u Teheranu, Ahmedinežad ili Hamenei.

Ovaj zbornik radova izniman je doprinos bliskoistočnim studijima i međunarodnim odnosima općenito. Autori nas podsjećaju da vanjska politika nije uvijek racionalan proces te da percepcije i emocije često znaju imati značajnu ulogu u međunarodnoj politici. Na temelju svojih percepcija "oblikujemo" svijet oko sebe, a isto pravilo vrijedi i za kreatore vanjske politike. Međutim, kao i s mnogim zbornicima radova problem katkada zna biti njihova neujednačenost, što nije mimoišlo

ni ovaj zbornik. Iako većina tekstova polazi od biheviorističkog pristupa, neki autori "ubacuju" i konstruktivizam. Također, unatoč tome što bi tekstovi trebali objašnjavati percepcije američkih i britanskih političara, neki tematiziraju javno mnijenje ili medije. To nipošto ne znači da su oni slabije kvalitete, naprotiv. Međutim, urednici su ipak trebali više inzistirati na ujednačenosti tekstova u zborniku.

Borna Zgurić

Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Prikaz

Ivana Jelić
Ljudska prava
i multikulturalizam

Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore,
 Podgorica, 2013, 231 str.

Doba u kome živimo predstavlja polje ustanovljavanja, afirmacije, ali i kršenja ljudskih prava, a oblast ljudskih prava odavno nije u posjedu isključivo nacionalnih pravnih sistema, odnosno univerzalnost je njegova odrednica još od sredine prošlog vijeka. Sve to utiče na složenost i isprepletenost u pojmu, definisanju i ostvarivanju ljudskih prava, a dodatno proističe i iz činjenice da ona nijesu samo pravna, već i etička, kulturološka i politička kategorija. U mnoštvu radova na ovu temu rijetki su stvaraoci koji ljudska prava analiziraju sa posvećenošću, naučnom zasnovanošću i

naglašenom kompetencijom. Jedan od takvih stvaralaca je Ivana Jelić, profesorka Pravnog fakulteta i Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crne Gore na predmetima Međunarodno javno pravo i Međunarodno pravo ljudskih prava. U vrijeme kada se pojednostavljeno i nesistematično govori i piše o ljudskim pravima, kada su brošure dominantno štivo za širenje kulture ljudskih prava, objavljivanje ove knjige je istinski događaj. Knjiga profesorke Jelić predstavlja štivo koje takvu realnost nadilazi svojom studioznošću, konciznošću i cjelovitošću u obradi.

Na oko 200 stranica autorka nas uvodi u pravnu ravan svijeta multikulturalizma i kontroverze koje prate dva moguća scenarija – stapanje kultura ili suživot različitosti. Ovu zahtjevnu temu ona obrađuje na način koji se odlikuje temeljnošću i dubinom spoznaje problema, ali i vještinom da se složene pojave objasne prikladnim stilom, odmjerenom rečenicom i preglednom sistematikom. Knjiga je podijeljena na dvije osnovne cjeline: prvu, pod nazivom “Vladavina prava i ljudska prava u doba multikulturalnosti”, i drugu, koja se odnosi na “Savremenu međunarodnu zaštitu manjina”.

Polazeći od drevne maksime da je razlikovanje pojava osnova njihovog razumijevanja, unutar ove osnovne podjele nalazi se i dodatna, veoma razučena sistematika. Poslije uvodnih razmatranja u kojima je definisan predmet istraživanja i data osnovna određenja pojmova vladavine prava i multikulturalnosti, autorka pristupa obradi ovih načela i vrijednosti u okviru sistema Evropske unije. To čini kroz elaboraciju ostvarivanja principa vladavine prava, koja je standard i preduslov za članstvo u

EU, i analizu zahtjeva koji se na ovom planu postavljaju u kontekstu novina koje je donio Ugovor iz Lisabona. U okviru toga predočena su otvorena pitanja i perspektive saradnje EU i Savjeta Evrope u zaštiti ljudskih prava, što se čini i kroz prezentaciju primjera iz prakse, posebno slučaja *Bosphorus* u kome se prelama složenost odnosa i nadležnosti Suda pravde EU i Evropskog suda za ljudska prava.

Pored navedenih, osnovnih zahtjeva za članstvo u EU, u knjizi su obrađeni i dodatni zahtjevi koji se odnose na vladavinu prava u multikulturalnim državama Zapadnog Balkana. U odnosu na te kriterijume posebno je apostrofirano i kritički analizirano mišljenje Evropske komisije o aplikaciji Crne Gore za članstvo u EU.

Prvi dio knjige autorka zaključuje obradom tri posebna prava koja imaju karakter “zbirnih prava” – prava na ljudsku sigurnost; prava na različitost i prava na (dvojno) državljanstvo. Obrada prava na državljanstvo pobuđuje posebnu pažnju svojom pravnom iznijansiranošću, a zaočujenost u njegovoj obradi čini da je možemo nasloviti i kao “knjigu u knjizi”. Ovo iz razloga što su prezentirani međunarodni standardi i problemi dvojnog državljanstva u kontekstu crnogorske regulative i prakse, na čemu se autorka ne zadržava, već daje i rješenja *de lege ferenda*, što je od nje i očekivano budući da je član brojnih ekspertskih timova koji su se neposredno bavili ovim pitanjima.

U drugom dijelu rada obrađena je savremena međunarodnopravna zaštita manjina, čemu prethodi prikaz istorijskog razvoja te zaštite koji za osnov periodizacije uzima razdoblja čiji su graničnici I i II Svjetski rat, kao događaji koji su svo-

jim strahotama negirali ljudska prava, ali i svojim završetkom uticali na stvaranje novih, kvalitativno drugačijih, univerzalnih i regionalnih sistema zaštite ljudskih prava. Zaštita prava manjina, u faktičkoj i pravnoj ravni, sagledana je analizom dometa i ograničenja značajnih akata koji tvore međunarodno pravo ljudskih prava (Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Deklaracija o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama...), kao i analizom organa koji ih štite, kao npr. Komiteta za ljudska prava.

Metodologiju koju koristi u prvom dijelu rada (proučavanje evropskih, pa zapadno-balkanskih i, na kraju, crnogorskih normativnih i faktičkih problema na ovom planu) autorka primjenjuje i u drugom dijelu rada. Evropski sistem zaštite prava manjina ona razvrstava u pravnu zaštitu u okviru Savjeta Evrope (Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, Okvirna konvencija za za-

štitu nacionalnih manjina). Zaštita manjina u Jugoistočnoj Evropi ("meko pravo") prezentirana je kroz prizmu dokumenata OEBS-a, Visokog komesara za nacionalne manjine i zaštitu manjina u okviru EU. Ovaj dio rada autorka završava poglavljem o zaštiti prava manjina u Crnoj Gori, gdje je multikulturalnost označena ne samo kao ustavna vrijednost već i kao "bogatstvo Crne Gore".

Na kraju ove knjige dat je prikaz sistema zaštite manjina u Crnoj Gori, počev od čl. 9. Osnovnih odredbi Ustava i ustavnih odredbi (čl. 79-80) koje se neposredno odnose na položaj manjina. Uslijed svega navedenog, ova ne toliko obimna knjiga svojom sadržajnošću otežava da se njen prikaz svede na uobičajeni broj stranica koji bi obuhvatio sve njene dimenzije. Upravo to čini da će ona biti nezaobilazno štivo za sve koji se bave tematikom ljudskih prava, bilo da ih izučavaju ili predaju kao nastavni predmet, za one koji ih primjenjuju u praksi, ali i za sve koji grade ili njeguju kulturu ljudskih prava.

Mladen Vukčević
Predsjednik Udruženja pravnika
Crne Gore